

Ressenya ROCA, Rafael. *La Renaixença valenciana i el redescobrimient del país. El Centre Excursionista de Lo Rat Penat (1880-1911)*. Pròleg d'Antoni Ferrando. València: Ed. Denes, 2011, 784 pp.

Vicent Josep ESCARTÍ¹

Recebido em 19.09.2012

Aceito em 27.10.2012

***

Certament, una de les aportacions més destacades de la societat cultural “Lo Rat Penat”, de València, va ser l’excursionisme intel·lectual, que anava a la recerca dels vestigis històrics i arquitectònics que conservaven els nostres pobles. I així, entre el 1880 i el 1911, els membres del «Centre d’excursions científico-literàries i artístiques de Lo Rat Penat» visitaren pobles i comarques de la geografia valenciana –i algun indret a Catalunya– que, per algun motiu, presentaven un interès històric, artístic i antropològic als seus ulls. Especialment, convé assenyalar que aquell interès pel passat històric –com passava al Principat i a les Illes Balears– serà sinònim d’interès pel món medieval. De fet, la Renaixença catalana en conjunt no s’entendria sense aquest interès pel passat de la Corona d’Aragó: les “glòries” pretèrites que cercaven els renaixencistes eren, precisament, les dels segles XII-XV.

Així es pot veure senyaladament al volum *La Renaixença valenciana i el redescobrimient del país. El Centre Excursionista de Lo Rat Penat (1880-1911)*, que en 2011, amb motiu del centenari de la mort de Teodor Llorente, enllestí el professor Rafael Roca, de la Universitat de València, i publicà l’editorial valenciana Denes, i que s’endinsa en una de les aportacions més sòlides i destacades –i també més negligides– que, durant les darreres dècades del segle XIX i principis del XX, portaren a terme els protagonistes de la Renaixença al País Valencià: la de l’excursionisme intel·lectual, que anava a la recerca dels

---

¹ Professor titular de Filologia Catalana de la Universitat de València. *E-mail*: Vicent.j.escarti@uv.es. Site: www.escarti.com.

MALLORQUÍ-RUSCALLEDA, Enric (coord.). *Mirabilia 15 (2012/2)*
As Emoções no Mediterrâneo Antigo e do início da era moderna
Las emociones en el Mediterráneo antiguo y en el inicio de la era moderna
Emotions in Pre- & Early Modern Mediterranean

Jun-Dez 2012/ISSN 1676-5818

paisatges i dels vestigis històrics i arquitectònics que conservaven els pobles valencians per tal de conèixer-los i valorar-los.

Pel que fa al llibre de Roca, l'estudi introductori se centra en la fundació de «Lo Rat Penat», que tingué lloc en febrer de 1880, i assenjala com des d'aquella mateixa data i fins a juliol de 1911 els seus membres visitaren molts pobles de tota la geografia valenciana que, per uns motius o altres, presentaven un interès històric, artístic i/o antropològic. Més de cent quaranta excursions que, tal com ha assenyalat recentment l'escriptor valencià Josep Piera al llibre *El somni d'una pàtria de paraules*, varen ser «ideades per a un coneixement millor del territori natural, històric i cultural dels valencians; o el que és el mateix, per a interioritzar la diversitat del paisatge, i la varietat del paisanatge, quant a costums, tradicions, parles, danses, músiques...».

Per altra banda, atenent a la seua morfologia, el professor Roca classifica aquelles expedicions en tres grans grups: en primer lloc, visites a municipis i ciutats de la geografia valenciana; en segon lloc, excursions que incloïen un homenatge a diversos personatges de la història valenciana, com ara l'historiador Martí de Viciano o el compositor Francesc Tàrraga; i finalment, visites a edificis civils i religiosos de la ciutat de València, que sense dubte ja coneixien però que aprofitaven per descobrir aspectes fins aquell moment ignots.

També cal destacar que els membres del Centre Excursionista de Lo Rat Penat també varen realitzar dues incursions a territoris catalans i aragonesos d'una gran eloqüència històrica i patriòtica: Poblet, Santes Creus, Valls i Tarragona, d'una banda (1882); i Sarrió, Terol, Calataiud i Daroca, de l'altra (1901). Així, per la seua significació i simbolisme, destaca especialment la particular Ruta del Cister que, del 17 al 21 de maig 1882, realitzaren una trentena de catalanistes i de ratpenatistes als monestirs de Poblet i Santes Creus i a les ciutats de Valls i Tarragona.

Una excursió històrica, en tots els sentits del terme, que marcà l'inici de la recuperació del cenobi cistercenc de Poblet, i que suposà una fita en les relacions de germanor que, durant aquells anys, practicaren els escriptors d'una i l'altra banda de l'Ebre, ja que comptà amb la participació dels millors literats i artistes del moment, entre els quals caldria assenyalar Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà, Jaume Collell, Francesc Matheu i Antoni Gaudí,

MALLORQUÍ-RUSCALLEDA, Enric (coord.). *Mirabilia 15 (2012/2)*
As Emoções no Mediterrâneo Antigo e do início da era moderna
Las emociones en el Mediterráneo antiguo y en el inicio de la era moderna
Emotions in Pre- & Early Modern Mediterranean

Jun-Dez 2012/ISSN 1676-5818

per la banda catalana; i Teodor Llorente, Fèlix Pizcueta, Lluís Cebrian i Mezquita, Josep Martínez i Aloy i Josep Brel i Giral, per la valenciana.

Pel que al País Valencià respecta, de nord a sud i d'est a oest, el Centre Excursionista de Lo Rat Penat visità les següents poblacions, algunes d'elles en més d'una ocasió: Vinaròs, Benicarló i Peníscola (El Baix Maestrat); Cabanes i Castelló de la Plana (La Plana Alta); Borriana, Vila-real i Almenara (La Plana Baixa); Jèrica, Viver, Sogorb, Caudiel i Barraques (L'Alt Palància); Sagunt, Gilet i Petrés (El Camp de Morvedre); Lliria, Benissanó, Serra i Nàquera (El Camp de Túria); Paterna, El Puig i Puçol (L'Horta Nord); Alaquàs, Manises, Torrent, Aldaia, Silla, Alcàsser, Picassent, Mislata i Quart de Poblet (L'Horta Sud); Requena i Utiel (La Plana d'Utiel); Xiva i Godella (La Foia de Bunyol); Alzira, Alberic, Carlet, Alginet, Llombai, Alfarb, Catadau i Torís (La Ribera Alta); Sueca, Cullera, Polinyà, Corbera, Riola i Albalat (La Ribera Baixa); Anna, Xella, Bolbait i Ènguera (La Canal de Navarrés); Xàtiva, Moixent, Canals, Montesa i La Font de la Figuera (La Costera); Agullent, Bocairent, Ontinyent, Albaida, Llutxent, Quatretonda i Benigànim (La Vall d'Albaida); Oliva, Gandia, Beniarjó, Ador, Alfahuir, Vilallonga i Tavernes, Benifairó i Simat de la Valldigna (La Safor); Alcoleja i Benasau (El Comtat); Penàguila i Benifallim (L'Alcoià); Dènia, Xàbia, Gata i Pego (La Marina Alta); Alacant (L'Alacantí); i Elx (El Baix Vinalopó). En totes elles, l'interés es centrava en els monuments conservats –esglésies, palaus, castells, etc. –, amb una particular referència als que eren de l'època medieval que, com no podia ser altrament, era considerada l'època fundacional valenciana i la que presentava més vincles amb Catalunya i les Illes, és a dir, la resta del domini lingüístic català.

Respecte a les visites a la ciutat de València, cal assenyalar les inspeccions als temples de Sant Agustí, Sant Tomàs, Sant Miquel, Sant Sebastià, Santa Caterina, Sant Jordi, Sant Llorenç, Sant Joan de l'Hospital, etc.; i a llocs com ara la Llotja, les Torres de Quart i de Serrans, el Palau Arquebisbal, el de Cervelló, els banys de l'Almirall, l'Arxiu municipal, la casa natalícia d'Ausiàs March, Patraix, l'ermita de Vera i l'alqueria de Pontons, entre d'altres.

Al volum de Rafael Roca es veu com de totes aquelles visites ens han pervingut les cròniques que, amb posterioritat, els mateixos excursionistes redactaven i publicaven en diversos mitjans de comunicació, sobretot al diari *Las Provincias*, del qual era director i propietari Teodor Llorente. Cròniques

MALLORQUÍ-RUSCALLEDA, Enric (coord.). *Mirabilia 15 (2012/2)*
As Emoções no Mediterrâneo Antigo e do início da era moderna
Las emociones en el Mediterráneo antiguo y en el inicio de la era moderna
Emotions in Pre- & Early Modern Mediterranean

Jun-Dez 2012/ISSN 1676-5818

que, a través d'un intens treball hemerogràfic, el professor Rafael Roca ha recuperat i reproduït en el present volum. Com també una bona col·lecció de belles fotografies realitzades durant les diferents excursions –i en la seua major part inèdites– que han sigut rescatades de l'Arxiu-Biblioteca Llorente, i il·lustren el treball. Una tasca, doncs, impagable, perquè així comptem amb les descripcions de paraula de llocs i edificis que ara no existeixen i, per una altra, posseïm les imatges fotogràfiques que ens permeten veure, en molts casos, aquells espais ara desapareguts o evidentment alterats pel pas dels anys.

Uns documents, en conjunt, que ha donat lloc, en paraules de l'escriptor Enric Sòria, a «un llibre que enriqueix la nostra visió del país i de la gent que va aprendre a mirar-se'l amb estima, ara fa un segle». A partir de tots aquests materials periodístics, el professor Rafael Roca ha bastit un gruixut volum –vora 800 pàgines– de notable interès documental i històric, i de gran utilitat, no sols per al coneixement de la història i del patrimoni paisatgístic i cultural del País Valencià, sinó també per a l'estudi del valencianisme cultural, del periodisme, de l'excursionisme i, com no, de la geografia humana i popular de l'època de la Restauració, que el lector trobarà recollit, reproduït i analitzat en *La Renaixença valenciana i el redescobrimient del país*.

No debades el llibre dóna compte de com, en un moment en què viatjar era una activitat prou més complicada i incòmoda que no ara, els protagonistes de la Renaixença valenciana s'esforçaren a recórrer i (re)descobrir el territori, tal com es pot observar ben gràficament en el mapa reproduït en la pàgina 130 del volum; o el que és el mateix, a «fer país», tal com afirma el professor Antoni Ferrando en el pròleg que encapçala aquest volum. A conèixer *in situ* la història, la cultura i les possibilitats d'un País Valencià que, malgrat l'avançat procés d'alienació nacional i identitària perquè travessava, s'esforçà a mantenir encesa la flama de la seua personalitat històrica. Una personalitat que, per als homes de la Renaixença, era el mateix que recercar en el pou de la història medieval del país.